

Tog'ay Murod'ın "Otamdan Qolgan Dalalar (Babamdan Kalan Tarlalar)" Romanında Yer Alan Biçimbirimsel Yinelemeler

Morphemic Repetitions in The Novel Otamdan Qolgan Dalalar by Tog'ay Murod

Nursan ILDIRI

(Sorumlu Yazar-Corresponding Author)

Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü, Erzurum, Türkiye.

Department of Turkish Language and Literature, Atatürk University, Faculty of Literature, Erzurum, Türkiye.

nursan.aslan@atauni.edu.tr

Öz

Tog'ay Murod, Çağdaş Özbek edebiyatının en önemli yazarlarından biridir. Yazar, roman ve hikâye türünde verdiği eserlerle Çağdaş Özbek edebiyatının gelişmesine katkı sağlamış, bütün eserlerinde kendine özgü bir üslup ortaya koymuştur. Tog'ay Murod'ın eserleri yazarın kullandığı dilsel öğeler açısından oldukça özgün kullanımlar içermektedir. Tog'ay Murod, "Otamdan Qolgan Dalalar (Babamdan Kalan Tarlalar)" adlı romanında Özbek halkının Sovyet devrinde çektiği sıkıntıları okuyucuda derin bir tesir yaratmak amacıyla şiirsel bir üslupla kaleme almış, yaşanan hadiselerin akılda kalıcı olmasını sağlamak için özellikle vurgulamak istediği olayları, durumları, kişileri yinelemeli bir anlatımla ortaya koymuştur. Yazarın bu üslupla kaleme aldığı romanı, etkili bir dil kullanımı olarak tanımlanan yinelemelerin biçimbirimsel olarak ele alınabilmesi açısından zengin bir malzeme sunmaktadır. Edebî metinlerin anlamlandırılmasında önemli bir rol üstlenen deyişbilim, edebî metinlerin sesbilgisel, biçimbirimsel, sözdizimsel, anlambilimsel ve metinsel olmak üzere beş başlık altında incelendiği bir dilbilim alanıdır. Çalışmaya konu olan biçimbirimsel yinelemeler çeşitli boyutlarda incelenmektedir. Tümçenin başında, ortasında, sonunda yer alan sözcük veya sözcük öbeklerinin anlatımı daha etkili ve vurgulu hâle getirmek amacıyla takip eden tümcede yineleme şekillerine göre biçimbirimsel yinelemeli kullanımlar; *ön yineleme*, *art yineleme*, *çapraz yineleme*, *karma yineleme*, *ikizleşme* gibi alt başlıklarda incelenmektedir. Özbek Türkçesinde "takrariy so'zlar" olarak geçen yinelemeler, biçimbirimsel yinelemelerin alt başlıkları dikkate alınarak incelenmiş, bu kullanımların romanda yer alan örnekleri metin içerisinde tespit edilmiş, örneklerin geçtiği sayfa numaraları parantez içerisinde gösterilmiş, Türkiye Türkçesine aktarımları tırnak içerisinde verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Özbek Türkçesi, Tog'ay Murod, Yineleme, İkizleşme, Tekrarlı Yapılar.

Abstract

Tog'ay Murod is one of the most prominent writers of Contemporary Uzbek Literature. The author contributed to the development of Contemporary Uzbek Literature with his works in the genres of novels and short stories and demonstrated a unique stylistic quality in all his work: Tog'ay Murod's works contain highly unique uses of linguistic element: In his novel Otamdan Qolgan Dalalar, Tog'ay Murod employs a poetic style to create a deep impression on the reader about the hardships suffered by the Uzbek people during the Soviet era and to ensure that the events are memorable, he presents the incidents, situations, and people he wants to emphasize with a recursive narrative. The author's novel, written in this style, offers rich material in terms of the morphological analysis of repetitions, which are defined as effective linguistic expression: Phraseology, which plays a significant role in the interpretation of literary texts, is a field of linguistics in which literary texts are analyzed under five headings: phonological, morphemic, syntactic, semantic, and textual. Morphemic repetitions, which are the subject of the present study, are examined in various dimension: Based on how they are employed in subsequent sentences to make the expression of words or phrases at the beginning, middle, or end of the sentence more effective and emphasized, repetitive uses are examined under subheadings such as pre-repetition, post-repetition, cross-repetition, mixed repetition, and gemination. Repetitions, which are referred to as "takrariy so'zlar" in Uzbek Turkish, have been analyzed by taking into account the subheadings of morphemic repetitions, their exemplary uses in the novel have been identified within the text, and the page numbers of these examples are given in brackets, and their translations into Turkey Turkish are presented in quotation mark.

Keywords: Uzbek Turkish, Tog'ay Murod, Repetition, Gemination, Repetitive Structures.

Geliş Tarihi/Received 04.05.2024
Revizyon/Revision 11.07.2024
Kabul Tarihi/Accepted 24.07.2024
Yayın Tarihi/Publication Date 30.01.2025

Atıf

Ildırı, N. (2025). Tog'ay Murod'ın "Otamdan Qolgan Dalalar (Babamdan Kalan Tarlalar)" Romanında Yer Alan Biçimbirimsel Yinelemeler. *Turcology Research*, 82, 1-11.

Cite this article

Ildırı, N. (2025). Morphemic Repetitions in The Novel Otamdan Qolgan Dalalar by Tog'ay Murod. *Turcology Research*, 82, 1-11.

Giriş

Tog'ay Murod 20. yüzyıl Özbek edebiyatının önemli yazarlarından biridir. Yazarın yazdığı dört uzun hikâye ve iki roman bulunmaktadır. Yazarın eserleri yayımlandığı günden itibaren ses getirmiş, başta Özbekistan olmak üzere birçok farklı ülkede eserleri üzerine bilimsel çalışmalar yapılmıştır (Baydemir, 2022, s. 13). Murod'ın incelemeye konu olan "Otamdan Qolgan Dalalar (Babamdan Kalan Tarlalar)" adlı romanı, 1986-1991 yılları arasında kaleme alınmış, 1994 yılında Şark Neşriyatı tarafından yayımlanmıştır. Yazar bu romanında, Özbeklerin topraklarına olan bağlılığını, pamuk yetiştiriciliğini ve Rus emperyalizminin Özbek topraklarında yaşattığı vahşeti, realist bir bakış açısıyla ortaya koymuştur (Tolkun, 2015, s. 325). Romanda üç nesil arka arkaya anlatılmaktadır. Başkahraman Dehkankul'un dedesi Çapacı Cemalettin ve onun başından geçenler, Dehkankul'un babası Akrep ve onun başından geçenler ve Dehkankul'un yaşadıklarını konu edinen bu romanda bağımsızlık mücadeleleri de yer almaktadır (Kartallıoğlu, 2002, s. 205).

Yazarın romanı yazarken kullandığı dilde de kendine özgü kullanımlar mevcuttur. Uzun tümcelerden ziyade kısa tümceleri tercih etmesi, kısa, tek satırlık paragraflar yazması, tümcelerde art arda tekrarlar yapması, Özbek edebî dilinde yer almayan ağız özelliklerine yer vermesi yazarın özgün bir üsluba sahip olduğunun göstergesidir (Tolkun, 2015, s. 326). Murod, romanında özellikle tekrarlara fazlaca yer vererek iletmek istediği mesajın yerine ulaşmasını hedeflemiş, bu durumu dilin estetik yönüne de hizmet eden bir üslup özelliği olarak kullanmıştır.

Çağdaş Özbek edebiyatının önemli isimlerinden yazar Said Ahmet, Tog'ay Murod'ın eserlerinde kullandığı kendine özgü ahenkli üslubu şu sözlerle ifade etmiştir: "*Nazarimda, Tog'ay Murod qissa aytmaydi, nazarimda, bor ovozi bilan qo'shiq aytadi. Bu qo'shiqda avj pardalar bor, nolishlar bor, savt bor. (Bana göre Tog'ay Murod hikâye anlatmıyor, güçlü sesiyle şarkı söylüyor. Bu şarkıda yüksek perdeler var, figanlar var, melodi var.)*" (Boltayeva, 2004, s. 85).

Bir metnin kurgusal ve anlamsal yapısını çözmek için dilbilgisel yapıların incelenmesi önem arz etmektedir. Edebî bir eserin dil kullanımını incelemek için kullanılan, edebiyat ile dilbilimin kesişim alanını oluşturan *değişbilim* bir yazarın kendine özgü kullandığı üslubu incelemektedir (Kayhan & Shirizad, 2016, s. 304). İletişimde insanları etkilemenin ve birtakım olaylara inandırmanın planlı ve amaçlı dil kullanımları olduğunu öne süren değişbilim, metne "*önceleme, koşutluk, yineleme, sapma*" (Özünü, 2001, s. 22) olmak üzere dört ölçüt ile yaklaşmaktadır.

Değişbilimin en önemli araçlarından biri olan yinelemeler, Eski Türkçe döneminden itibaren Türk dilinin söz varlığı içerisinde yer almakta, bir metnin içerisinde seslerin, eklerin, sözcüklerin, tümcelerin tekrar edilmesi ile ortaya çıkan dilsel bir kullanım olarak tanımlanmaktadır (Kotan, 2022, s. 24). Yinelemelerin metinlerde sıklıkla kullanılması, oluşturduğu ahenk dolayısıyla metinde estetik bir görünüm yaratmak ve anlatılan şeyleri kalıcı hâle getirmek amacıyladır. Değişbilim ve onun dil araçlarından biri olan yinelemeler genellikle şiir dilinin inceleme alanına girmektedir. İncelemeye konu olan roman, bilinçli olarak şiirsel bir üslupla kaleme alınmıştır ve yazar romanında yinelemeli kullanımlara sıklıkla yer vermiştir.

Tekrarlı yapı olarak da ifade edilen yinelemeler; dildeki derin yapıyı belirgin hâle getirmek, anlama ve anlatıma güç kazandırmak, metne ahenk katmak gibi işlevleri bulunan leksik bir kavram olarak da tanımlanmaktadır (Hirik, 2018, s. 43). Türkçede koşma takım, tekrar grubu, tekrar, tekrarlar, ikizleme, ikileme, kelime koşması, yineleme, yineleme öbeği, yinelenme ya da yan yana getirilme, sözlük ikizlemeleri, gramer ikizlemeleri, katmerleme (Kasım, 2024, s. 2) gibi çok çeşitli terimler kullanılırken, Özbek Türkçesinde bu konu ile ilgili iki terim ile karşılaşılmaktadır. **Juft so'zlar** terimi ikilemeler, **takroriy so'zlar** ifadesi ise yinelemeler için kullanılmaktadır. İkilemeler aynı zamanda bir sözcük oluşturma yöntemi olarak da ele alındığından sözlükte madde başı olarak yer alabilirken, yinelemeler özellikle konuşma esnasında ifadeyi pekiştirmek amacıyla geçici olarak kullanılan yapılar olarak tanımlanmaktadır (Muslixiddinova, 2022, s. 64).

Biçimbirimsel yinelemelerin alt kategorilerinden olan *ön yineleme, art yineleme, karma yineleme, çapraz yineleme* örnekleri Özbek Türkçesinde **takroriy so'z** (yineleme) olarak değil, sözcüğün sıradan bir tekrarı olarak geçmektedir. Örneğin;

Qo'raqma, qo'raqma! — *deb takrorladi Arslon aka (Yoqubjon Shukurov)*

— *E, keling, keling! Qanday bo'lib kirib keldingiz, direktor opa? (S. Zunnunova)*

Bu örneklerde yer alan **qo'raqma, qo'raqma; keling, keling** yinelemeleri Özbek Türkçesinde **takroriy so'z** olarak değil, **oddiy takroriy so'z** olarak değerlendirilmektedir (Hojiev, 1965, s. 88).

Yinelemeler

Edebî metinlerde bir ahenk unsuru olarak karşılık bulan yinelemeler, sestem heceye, kelimedden cümleye kadar farklı düzeylerde dilsel yapıların tekrarlanmasıyla oluşturulur. Yinelemeler, metinde ezgisel bir etki oluşturmasının yanı sıra metnin anlam yapısını da biçimlendiren dil kullanımlarıdır (Akyüz, 2023, s. 579).

Özbek edebî eserlerinde kullanılan tekrarlar sintaktik-stilistik figura adıyla dilin en çok kullanılan ifade araçlarından biri olarak değerlendirilmektedir. Bu tekrarlar kullanım şekillerine göre fonetik takror, leksik takror, morfolojik takror, sintaktik takror olarak alt kategorilere ayrılmaktadır. Bütün bu tekrarların en önemli işlevi; yazarın üslubunu etkileyici kılmak, fikri

somutlaştırmak ve en önemlisi dinleyiciyi veya okuyucuyu ikna etmektir (Bo'riyeva, 2023, s. 188). Yazar, tasvir ettiği olaylara okuyucunun dikkatini çekmek, vurguyu pekiştirmek, ifadeye keskinlik kazandırmak için de tekrarları kullanmaktadır (Lapasov, 1995, s. 48).

Biçimbirimsel Yinelemeler

Biçimbirimsel yinelemeler, tümcelerin içerisinde yer alan sözcük ya da sözcük öbeklerinde bazen ise bütün bir tümcede görülebilmektedir. Yazar tarafından yapılan bu yinelemeler, kavram ve anlam pekiştirici birer araç olarak kullanılmaktadır (Kamacı, 2014, s. 39).

Ön yineleme

Bu tür yinelemelerde, birbirini takip eden tümcelerde, tümcenin başında yer alan sözcük ya da sözcük öbeği tekrar edilir ve bu şekilde hem vurgulanmak istenen unsur ön plana çıkarılır hem de metne ritmik bir ahenk kazandırılır.

Tog'ay Murod'ın "Otamdan Qolgan Dalalar (Babamdan Kalan Tarlalar)" adlı romanında yer alan örneklerde *dala (tarla)*, *el-yurt (ahali)*, *momo (anne)* sözcükleri ön yineleme yöntemiyle vurgulanmış, romanda sıklıkla geçen bu kavramlar ön plana çıkartılmıştır. Bu sözcüklerin 1. teklik ve 1. çokluk iyelik ekleriyle kullanılması, yazarın bu kavramlara duyduğu aidiyetin bir göstergesi olarak izah edilebilir.

1. Dalamda musulmon oyoq bosar yer qolmadi.

Dalamda dehqon oyoq bosar yer qolmadi. (Murod, 1994, s. 5)

"Tarlamda Müslümanın ayak basacağı yer kalmadı.

Tarlamda çiftçinin ayak basacağı yer kalmadı."

2. Dalalarim bilan xayr-xo'shlashib olayin, endi.

Dalalarim bobolarim achchiq-achchiq ko'z yoshlaridan dala bo'ldi.

Dalalarim otalarim sho'r-peshona terlaridan dala bo'ldi.

Dalalarim ayollarim gulday xazon umridan dala bo'ldi.

Dalalarim — bobolarim sho'r-sho'r peshonasi.

Dalalarim — otalarim yag'ir-yag'ir yelkasi.

Dalalarim — ayollarim xazon-xazon umri. (Murod, 1994, s. 164)

"Tarlalarım ile vedalaşayım artık.

Tarlalarım atalarımın acı gözyaşlarıyla tarla oldu.

Tarlalarım atalarımın bahtsız alın terleriyle tarla oldu.

Tarlalarım kadınlarımın çiçek gibi hazan olan ömürleriyle tarla oldu (Tolkun, 2015, s. 342-343).

Tarlalarım, dedelerimin tuzlu tuzlu alını.

Tarlalarım, babalarımın yağır yağır omzu.

Tarlalarım, kadınlarımın sararıp solan ömrü."

Yazar, romanın başlığında da yer alan "dala (tarla)" sözcüğünü romanın genelinde yinelemeli olarak kullanmıştır. Bu ön yinelemeli kullanımlarla Murad, atalarının alın terleriyle kazandıkları topraklara duyduğu bağlılığı vurgulamak istemiştir.

3. Momomiz nimkala soz-nimkala soz oyoq oladi.

Momomiz munkib-munkib odimlaydi.

Momomiz alpon-talpon odimlaydi. (Murod, 1994, s. 6)

"Annemiz ağır aksak ağır aksak ilerliyor."

Annemiz düşe kalka gidiyor."

Annemiz sendeleye sendeleye gidiyor."

4. El-yurt otamiz qoni to'kilmish tuproqni devor bilan o'rab oladi.

El-yurt otamiz jon bermish tuproq uzra oppoq yalov qadab oladi. (Murod, 1994, s. 26)

"Ahali, babamızın kanının döküldüğü toprağı duvarla çeviriyor."

Ahali, babamızın can verdiği toprağın üzerine bayrak dikeyiyor."

5. Kallam... kallam yelkamdan bosib-bosib keldi. Kallam kattalik qildi. Kallam og'irlik qildi. Kallamga qo'limni tiradim.

Kallamni kaftimga oldim. (Murod, 1994, s. 109)

"Başım ... başım omuzlarıma ağır geldi. Kafam büyüdükçe büyüdü. Canımdan usandım. Ellerimi başıma dayadım. Başımı avuçlarıma arasına aldım."

Art arda gelen cümlelerde yazar, "kalla (kafa)" sözcüğünü kahramanın içinde bulunduğu sıkıntılı ruh hâlini yansıtmak ve bu durumu vurgulamak için özellikle ön yinelemeli olarak kullanmıştır.

6. *O'zbek ziyolilari kishanband bo'ldi. O'zbek ziyolilari mahbus bo'ldi.*

O'zbek ziyolilari kechalab-kechalab Moskvaga olib ketildi. (Murod, 1994, s. 167)

“Özbek aydınları zincire vuruldu. Özbek aydınları mahpus oldu.

Özbek aydınları gece gece Moskova'ya götürüldü.”

Tog'ay Murod yazdığı romanın sonunda yer alan “Men” başlıklı hâl tercümesinde *O'zbek ziyolilari (Özbek aydınları)* isim tamlaması yinelemesiyle Özbek aydınlarının çektiği sıkıntılara vurgu yapmak istemiştir.

7. *Birovi olmaga qo'l uzatdi. Birovi anorga qo'l uzatdi. Birovi uzumga qo'l uzatdi.* (Murod, 1994, s. 123)

“Birisi elmaya uzandı. Birisi nara uzandı. Birisi üzümlere uzandı.”

Yukarıdaki örnekte art arda gelen cümlelerde özne görevinde kullanılan belirsizlik zamirinin ön yinelemeli olarak kullanıldığı görülmektedir.

8. *G'o'zalarim qirq kunlik bo'ldi.*

G'o'zalarim qirqida suvsadi.

G'o'zalarim suvsaganini qanday bildim?” (Murod, 1994, s. 80).

“Pamuklarım kırk günlük oldu.

Pamuklarım kırkında su istedi.

Pamuklarım su istediğini nasıl anladım?”

Bu romanın ana kavramlarından biri olan “g'o'za” sözcüğü yukarıdaki örnekte kavramı vurgulamak amacıyla ön yinelemeli olarak kullanılmıştır.

Art yinelemeler

Art yinelemelerle tümcenin sonunda yer alan sözcükler ya da sözcük grupları tekrarlanarak anlatıma akıcılık kazandırmak, verilmek istenen mesajı vurgulamak, metinde oluşturulan ritimlerle ifadeye şiirsel bir hava katmak amaçlanmaktadır. Metinde tespit edilen art yineleme örneklerinde sonda yer alan isimlerin, fiillerin, birleşik fiil gruplarının art yinelemeli olarak tekrarlandığı görülmektedir.

1. *Tut shoxiga qistirilgan yalovigacha qip-qizil.*

Ombor devorlariga ilig'liq so'zanalargacha qip-qizil.

Qayoqqa qarama— qizil, qizil, qizil... (Murod, 1994, s. 16)

“Dutun dalına iliştirilen bayraklara kadar kıpkırmızı.”

Ambar duvarlarına asılı örtülere kadar kıpkırmızı.”

Nereye bakarsan bak, kırmızı, kırmızı, kırmızı...”

2. *Ibrohimbek hazratlarini qo'rboshimiz desak-da bo'ladi, amirimiz desak-da bo'ladi.* (Murod, 1994, s. 20)

“İbrahimbek Hazretlerine komutanımız desek de olur, emîrimiz desek de olur.”

3. *Dimog'im shunday bir zaharda qoladi, shunday zaharda qoladi!* (Murod, 1994, s. 39)

“Canım öyle bir sıkılıyor, öyle sıkılıyor ki!”

4. *Men suv urib ketmish joylarni ketmon bilan bitay berdim-bitay berdim.* (Murod, 1994, s. 47)

“Su basan yerleri çapayla düzeltiverdim, düzeltiverdim.”

5. *Kuz o'tibdi, qish o'tibdi, bahor o'tibdi, saraton o'tibdi.* (Murod, 1994, s. 74)

“Sonbahar geçti, kış geçti, bahar geçti, seretan geçti.”

6. *Bechora dalada-da bir ko'ylakda yuradi, uyda-da bir ko'ylakda yuradi.*

Bechora kunda-da bir ko'ylak kiyadi, tunda-da bir ko'ylak kiyadi.

Bechora haftalab bir ko'ylak kiyadi, oylab bir ko'ylak kiyadi. (Murod, 1994, s. 87)

“Biçare, tarlada da aynı gömlekle gezer, evde de aynı gömlekle gezer.

Biçare, gündüz de aynı gömleği giyer, gece de aynı gömleği giyer.

Biçare, haftalarca aynı gömleği giyer, aylarca aynı gömleği giyer.”

7. *Belim balanda bo'ldi.*

Ikki oyog'im egatda bo'ldi.

Ikki qo'lim pushtada bo'ldi. (Murod, 1994, s. 73)

“Belim yüksekte idi.

İki bacağım karıkta idi.

İki elim evlekte idi.”

Yukarıdaki örnekte Özbek Türkçesinde ek-fiil olarak kullanılan *bo'l-* fiilinin görülen geçmiş zamanla çekimlenmiş hâli art yinelemeli olarak kullanılmıştır.

8. *Ana shunda bir shamol turdi, bir shamol turdi.* (Murod, 1994, s. 67)

“Tam o anda bir rüzgâr kalktı, bir rüzgâr kalktı.”

9. *Dalalarimni shunday o‘t bosdi, shunday o‘t bosdi.* (Murod, 1994, s. 73)

“Tarlalarımı böyle ot bastı, böyle ot bastı.”

10. *Bir vaqtlar bu dalalar bo‘rilar makoni edi, bo‘rilar makoni!* (Murod, 1994, s. 102).

“Bir zamanlar bu tarlalar kurtlar mekânıydı, kurtlar mekânı!”

İç / Odak yineleme

Bu yineleme türünde art arda gelen tümcelerde tekrarlı yapılar ortada kullanılmakta ve metne ahenkli bir anlatım özelliği katmaktadır. Bu yineleme türünün metinde tespit edilebilen örneklerinde “ilk bor, urf-odatlaring, ohista-ohista, kula-kula, soya-salqinda, ish deb, ich-ichimdan, ayolimiz sochlaridan, ayoling” sözcük öbekleri iç/odak yineleme şeklinde görülmektedir.

1. *Men umrimda ilk bor... ilk bor paxtazor deya atalmish dala bilan yuzma-yuz bo‘laman.* (Murod, 1994, s. 29)

“Ben ömrümde ilk kez... ilk kez pamuk tarlası denen şeyle karşılaşıyorum.”

2. *Endi tuzemetscha urf-odatlaringni yo‘q etamiz! Endi Ulug‘ O‘rusiya urf-odatlarini qabul etasan!* (Murod, 1994, s. 10)

“Tamam artık, yerlilere özgü örf ve adetleri yok edeceğiz! Artık, Büyük Rusya’nın örf ve adetlerini kabul edeceksiniz!” (Tolkun, 2015, s. 328).

3. *Besh santim chuqur ohista-ohista qiziydi. Oqibat chigit-da ohista-ohista unadi.*

“Beş santimetrelilik çukur yavaş yavaş ısınacak. Sonunda pamuk çekirdeği yavaş yavaş büyüyecek.”

4. *Men kula-kula ko‘zlarimni chirt yumdim. Men kula-kula betlarimni chet burdim.* (Murod, 1994, s. 50)

“Ben güle güle işe giriştim. Ben güle güle yüzümü çevirdim.”

5. *Men soya-salqinda bet-boshimni bo‘sh-bo‘sh qo‘ydim. Men soya-salqinda ko‘zlarimni emin-emin ochdim.* (Murod, 1994, s. 52, 53).

“Ben serin gölgede kafamı boş boş koydum. Ben serin gölgede gözlerimi güvenle açtım.”

6. *Mehnatni ijtimoiy ish deb, davlat ahamiyatiga ega bo‘lgan ish deb, sharafli ish deb bilish, mehnat unumdorligini tinmay oshirish...* (Murod, 1994, s. 56).

“Çalışmayı sosyal bir iş olarak, ulusal öneme sahip bir iş olarak, onurlu bir iş olarak kabul etmek, iş verimliliğini sürekli artırmak...”

7. *Men ich-ichimdan xoksorlandim. Men ich-ichimdan xo‘rlandim.* (Murod, 1994, s. 60)

“Ben içten içe rezil oldum. Ben içten içe aşağılandım.”

8. *Shunda... ayolimiz sochlaridan... ayolimiz sochlaridan... butifos... butifos hidi keldi!* (Murod, 1994, s. 87)

“O anda ... karımın saçlarından... karımın saçlarından... defoliant.. defoliant kokusu geldi.”

9. *Kattalar gapi bilan ish qilsam... ayoling-ku, ayoling... bola-baqralaring ham ruhiy kasalga chiqib ketadi.* (Murod, 1994, s. 114)

“Büyüklerin lafiyla iş yapacak olsam karın...karın, çocukların bile ruh hastası olur.”

Kıvrımlı Yineleme

Kıvrımlı yinelemede tümce sonunda yer alan sözcükler ya da sözcük grupları takip eden tümcenin başında yinelenmektedir. Bu yineleme türü için çifte yineleme veya çifte tekrar ifadeleri de kullanılmaktadır. Kıvrımlı yinelemeler, anlam yoğunluğu elde etme ve akılda kalıcılığı sağlama amacıyla yapılmaktadır (Özkan, 2011, s. 1652).

1. *Ayolimiz ana shunda ishondi. Ishondi-da — bir boshqa bo‘ldi-qoldi.* (Murod, 1994, s. 59)

“Karım işte o an inandı. İnandı ve başka biri oldu.”

2. *Yonboshlab yotdim-yotdim — ko‘zim ilindi.* (Murod, 1994, s. 70)

“Yan üstü yattım yattım, gözlerim kapandı.”

3. *O‘rgimchakkana gulyon barg yaladi! Barg yalab-barg yalab keta berdi.* (Murod, 1994, s. 93)

“Kırmızı örümcek pamuk çiçeği yaprağı yaladı, yaprak yalaya yaprak yalaya gidiverdi.

4. *Ko‘nglim tub-tubida kuyuklarim bor, kuyuklarim... Kuyuklarimni dalalarimga yorayin, endi. Kuyukni kuyuk olsun, endi...* (Murod, 1994, s. 163)

“Kalbimin derinliklerinde acılarım var, acılarım... İçimi tarlalarım dökeyim artık. Acı acıyı alsın artık...”

Karma Yineleme

Zıt koşut yineleme olarak da ifade edilen bu yineleme türünde tümcenin başında yer alan sözcük ya da sözcük grupları tümcenin sonunda veya ortasında yinelenmektedir (Shirizad & Kayhan, 2016, s. 316). Metinde bu yineleme türüne ait örneklerde alt alta

sıralanan cümlelerde ek-fiilin rivayeti ile çekimlenmiş *emish*, ikinci örnekte yüklem görevinde kullanılan *kuy-* fiilinin görülen geçmiş zaman ile çekimlenmiş biçimi *kuydi* karma yineleme şeklinde romana şiirsel bir üslup kazandırmak amacıyla kullanılmıştır.

1. *Emish-emish* — *bir ajin bir qayg'uni bildirar emish.*

Emish-emish — *bir ajin bir dardni bildirar emish.*

Emish-emish — *bir ajin bir armonni bildirar emish.* (Murod, 1994, s. 75)

“İmiş imiş, bir kırışıklık bir kederi anlatır imiş.

İmiş imiş, bir kırışıklık bir derdi anlatır imiş.

İmiş imiş, bir kırışıklık bir arzuyu anlatır imiş.”

2. *Kuydi-kuydi* — *ayolimni tani kuydi.*

Kuydi-kuydi — *meni bag'rim kuydi.*

Kuydi-kuydi — *bolalarimni sho'ri kuydi.* (Murod, 1994, s. 109)

“Yandı yandı, karımın bedeni yandı.

Yandı yandı, benim bağrım yandı.

Yandı yandı, çocuklarımın bahtı talihi yandı.”

Çaprazlama

Art arda gelen tümcelerinde yer alan dilbilgisel yapıların zıt özelliklerle kullanılmaları şeklinde ifade edilen bu yineleme türünün metinde çok fazla örneğine rastlanmamıştır. Tespit edilen çaprazlama yineleme örnekleri içerisinde özellikle olumlu-olumsuz yapıların zıtlık içerisinde tekrarlandığı görülmektedir.

Aşağıdaki örneklerde geçen *ko'tar-*, *hayda-*, *ber-*, *yuv-*, *ko'r-*, *ket-* fiillerinin takip eden cümlede olumsuzluk ekiyle çekimlenmiş biçimleri çapraz yinelemeye örnek olarak gösterilebilir.

1. *Bir qo'lim bilan ko'tarolmay, qo'shqo'llab arang ko'taraman.* (Murod, 1994, s. 38)

“Tek elimle kaldıramıyorum, iki elimle güçlükle kaldırıyorum.”

2. *Yer haydasang kuz hayda, kuz haydamasang yuz hayda!* (Murod, 1994, s. 45)

“Toprağı süreceksen güz mevsiminde sür, güz mevsiminde sürmezsen az verim alırsın.”

3. *Dehqonqul, pulni davlat beradi. Davlat esa pul bermayapti.* (Murod, 1994, s. 59)

“Dehkankul, parayı devlet verir. Devlet ise para vermiyor.”

4. *Birovi yuz-qo'lini yuvdi, birovi yuz-qo'lini yuvmadi.* (Murod, 1994, s. 66)

“Biri elini yüzünü yıkadı, biri elini yüzünü yıkamadı.”

5. *Men dalalarimda ilon ko'rdim, chayon ko'rdim, tulki ko'rdim. Ammo bo'ri ko'rmadim.* (Murod, 1994, s. 102)

“Ben tarlalarımda yılan gördüm, çyan gördüm, tilki gördüm. Ama kurt görmedim.”

6. *Ayolimiz daladan bosh olib ketayin, dedi — ketolmadi.* (Murod, 1994, s. 117)

“Karım, başımı alıp tarladan gideyim, dedi ama gidemedi.”

İkizleme

İkilemeler anlatımı pekiştirmek, güçlendirmek için aynı sözcüğün kısmen ya da tamamen tekrarlanmasıyla ya da eş anlamlı, yakın anlamlı, zıt anlamlı iki ayrı sözcüğün bir arada kullanılmasıyla oluşmuş yapılardır. Bu yapıların kullanımı dile yeni sözcükler kazandırma, dilde tasvir ve anlatım zenginliği oluşturarak anlatım gücü yaratma gibi amaçlara hizmet etmektedir. İkilemelerin kavramları canlandırarak anlatma gücünün etkisini artıran etkenlerden birisi ses ve biçimlerin yinelenmesidir (Aksan, 2006, s. 176). Metinlerdeki kullanım açısından bakıldığında bu yapıların daha çok öykü, şiir, roman gibi betimsel metin türlerinde yer aldığını görmek mümkündür (Özkan, 2010, s. 574).

Aynı Sözcüklerin Yinelenmesi ile Kurulan İkilemeler

Bu türlü ikilemeler, aynı kelimenin olduğu gibi, hiç değişmeden iki defa yan yana getirilmesiyle oluşturulur (Ağakay, 1953, s. 190). Metinde zarf-fiil ekleri *-(i)b*, *-a/y* ile çekimlenmiş fiillerin ikilemeli kullanımlarının durum zarfı görevinde sıklıkla kullanıldığı görülmektedir: *qarg'ab-qarg'ab*, *tortqilay-tortqilay*, *silay-silay*, *bosib-bosib*, *nazar tashlab-nazar tashlab* metinde yer alan örneklerin sadece birkaçıdır.

1. *Onamiz meni qarg'ab-qarg'ab yotqizadi.* (Murod, 1994, s. 17)

“Annem beni beddua ede ede yatırıyor.”

2. *Men onamiz ro'molini tortqilay-tortqilay uxlab qolaman.* (Murod, 1994, s. 17)

“Ben annemin başörtüsünü çeke çeke uyuyakalırım.”

3. *Onamiz boshimni silay-silay ketadi.* (Murod, 1994, s. 17)

“Annem başımı okşaya okşaya gidiyor.”

4. *Men yuzlarimni onamiz qo‘llariga bosib-bosib hiqillayman.* (Murod, 1994, s. 22)

“Yüzümü annemin ellerine bastıra bastıra hıçırıyorum.”

5. *Shoirilar dalalar uzra nazar tashlab-nazar tashlab odimladi.* (Murod, 1994, s. 101)

“Şairler tarlalara baka baka yürüdüler.”

6. *Bolalar bitiklarni ovoz chiqarib-ovoz chiqarib o‘qiydi...* (Murod, 1994, s. 28)

“Çocuklar yazıları bağıra bağıra okuyorlar”

Bunların dışında yalın hâldeki birçok ismin yinelemesiyle oluşmuş ikilemelere de metinde sıklıkla rastlanmaktadır. Bu türlü ikilemeler cümleye pekiştirme, abartma, süreklilik gibi anlamlar katarak anlatımı güçlendirmektedir.

7. *Ko‘zlarimni katta-katta ochaman.* (Murod, 1994, s. 17)

“Gözlerimi kocaman kocaman açıyorum.”

8. *Shaxdam-shaxdam qadamlayman.* (Murod, 1994, s. 26)

“Kararlı kararlı yürüyorum.”

9. *Traktor yerni parcha-parcha ko‘chirib tashlaydi.* (Murod, 1994, s. 73)

“Traktör toprağı parça parça sürüyor.”

10. *Unda gala-gala bo‘ri qayoqqa ketadi.* (Murod, 1994, s. 102)

“O zaman sürü sürü kurtlar nereye gidiyor.”

Özbek Türkçesinin söz varlığı içerisinde önemli bir yer teşkil eden yansıma sözcüklerin de metinde ikilemeli kullanıldığı çok fazla örnek mevcuttur. Ses yansımalı sözcüklerin ikilemeli kullanımı hareketliliği anlatmak için önemli bir işlev üstlenir.

11. *Bir mahal eshigimiz g‘ijir-g‘ijir ochilib yopiladi.* (Murod, 1994, s. 17)

“Bir ara kapımız gıcır gıcır açılıp kapanıyor.”

12. *Beshik yo‘rg‘a gurs-gurs borib keldi.* (Murod, 1994, s. 64)

“Beşik ayaklarının üzerinde gjj gjj gidip geldi.”

13. *Baxmalni turr-turr ikki bo‘ldim.* (Murod, 1994, s. 78)

“Kadife kumaşı cart diye ikiye böldüm.”

14. *Bolalar hiring-hiring kuld.* (Murod, 1994, s. 82)

“Çocuklar kıs kıs güldü.”

15. *Barmoqlarim orasidan dardlarim duv-duv to‘kildi.* (Murod, 1994, s. 110)

“Dertlerim parmaklarımın arasında yağmur gibi döküldü.”

Ünlemlerden Kurulan İkilemeler

İncelenen metinde seslenme ünlemlerinin, duygu ünlemlerinin, cevap ünlemlerinin yinelemeli kullanıldığı örneklere rastlanmıştır.

1. *Men ayolni qizim-qizim, deyin dedim.* (Murod, 1994, s. 51)

“Ben kadına kızım kızım, diyeyim dedim.”

2. *Men ohista-ohista ih-ih, dedim.* (Murod, 1994, s. 97)

“Ben yavaş yavaş ah ah, dedim.”

3. *Da-da, bu dalalarda bo‘ri galalari to‘da-to‘da bo‘lib izg‘ib yurar edi!* (Murod, 1994, s. 102)

“Evet evet, bu tarlalarda kurt sürüleri grup grup dolaşırdı.”

Yukarıdaki örnekte “evet” anlamındaki Rusça “da” cevap ünlemi yinelemeli olarak kullanılmıştır.

Eş ya da Yakın Anlamlı Sözcüklerin Yinelenmesi ile Kurulan İkilemeler

Aynı ya da yakın anlama sahip sözcüklerin kullanılmasıyla oluşan bu ikilemeler hem anlamı hem de anlatımı güçlendirmek için kullanılmaktadır. Metinde bu türlü kullanımların tespit edilebilen örnekleri şu şekildedir:

1. *Kiyim-boshlarimiz bilan ko‘rpa-to‘shaklarimizni oldirib keladi.* (Murod, 1994, s. 27)

“Kılık kıyafetlerimiz ile yorgan (ve) döşeklerimizi alıp gelecek.”

2. *Muallimlarimiz idish-toboq tarqatadi.* (Murod, 1994, s. 29)

“Öğretmenlerimiz kap kacak dağıtacak.”

3. *Bayroqchi odam bo‘y-bastimdan lab buradi.* (Murod, 1994, s. 38)

“Bayrakçı adam boyumu posumu beğenmedi.”

4. *El shod-xurramligini shoyi etish uchun karnay-surnay yo‘qlaydi.* (Murod, 1994, s. 6)

“Halk, sevincini mutluluğunu ifade etmek için borazan çalıyor.”

5. *Raqqosa qizlar es-hushni oladi.* (Murod, 1994, s. 95)

“Rakkaseler aklını fikrini başından alıyor.”

6. *Endi, bola-baqrani nasibasini omon olib borayin.* (Murod, 1994, s. 100)

“Artık, çoluk çocuğun nasibini sağ salım alıp gideyim.”

7. *Domla machit-madrasalarda bo‘ladi!* (Murod, 1994, s. 102)

“Hoca mescit (ve) medreselerde olur.”

8. *Biz paxtani yayrab, havas bilan, zavq-shavq bilan teramiz!* (Murod, 1994, s. 104)

“Biz pamuğu yayıla yayıla, hevesle, zevkle şevkle toplarız.”

9. *Bovujud, ko‘chadan o‘tkinchi-ketkinchilar chopib keldi.* (Murod, 1994, s. 108)

“Bunun üzerine, sokaktan geçip gidenler koşarak geldiler.”

10. *Tan-jonim qizidi.* (Murod, 1994, s. 112)

“Vücutum ısındı.”

11. *Biz nima qilaylik, bari din-imonini sotayapti.* (Murod, 1994, s. 20)

“Biz ne yapalım, herkes dinini imanını satıyor.”

Zıt Anlamli Sözcüklerin Yinelenmesi ile Kurulan İkilemeler:

Zıt anlamli sözcüklerin aynı cümle içerisinde art arda yinelenmesiyle oluşmuş ikilemelerdir.

1. *Ota-onalarimiz qo‘l silkib-qo‘l silkib qoladi.* (Murod, 1994, s. 28)

“Anne babalarımız ilgilenmedi, ilgilenmedi.”

2. *O‘ng-chaplarimga erinib-erinib qarayman.* (Murod, 1994, s. 30)

“Sağıma soluma üşene üşene bakıyorum.”

3. *Ana shundan Toshkan qirq ikki kecha-kunduz suvsiz qolibdi.* (Murod, 1994, s. 3)

“İşte bu yüzden Taşkent kırk iki gece gündüz susuz kalmış.”

4. *Oldin-ketin boradi.* (Murod, 1994, s. 4)

“Art arda gidiyorlar.”

5. *Shu o‘g‘limiz erta-indin ketadi.* (Murod, 1994, s. 59)

“Oğlumuz yarın öbür gün gidecek.”

6. *Paxta chang-g‘uborlarini pufiab-pufiab etagimga solaman.* (Murod, 1994, s. 30)

“Pamukların tozunu toprağını üfleye üfleye eteğime savuruyorum.”

Aralikli İkilemeler

Birbiri ardına gelemeyen araya başka sözcük ya da söz gruplarının girmesi ile oluşan yineleme türüdür. Farklı biçimlerde yan yana gelebilen bu ikilemeler anlama ahenk ve güç katar (Kotan, 2022, s. 39).

1. *Deydi-da, o‘zini qizlari bilan billa o‘ynab katta bo‘lgandan keyin, deydi-da.* (Murod, 1994, s. 72)

“Söyler ya, kendi kızlarıyla bilye oynararak büyüdükten sonra söyler ya.”

2. *Chin, o‘zimni qizimday gap, chin.* (Murod, 1994, s. 72)

“Gerçekten, benim kendi kızımış gibi, gerçekten.”

3. *Maqtayman-da, qizimizni maqtayman-da.* (Murod, 1994, s. 72)

“Överim ya, kızımızı överim ya!”

4. *Tinchlik, rais bova, tinchlik.* (Murod, 1994, s. 72)

“İyilik, Reis Dede, iyilik!”

5. *Men borolmayman, rais bova, borolmayman.* (Murod, 1994, s. 96)

“Ben gidemem, Reis Dede, gidemem.”

6. *O‘rtada o‘lgan-o‘lgan — dehqon o‘lgan!* (Murod, 1994, s. 98)

“Arada ölmüş ölmüş, çiftçi ölmüş.”

7. *Unday demang-e, domla, unday demang-e, — dedim.* (Murod, 1994, s. 101)

“Öyle söylemeyin, hocam, öyle söylemeyin, dedim.”

8. *O‘tiring, qimirlamang, o‘tiring, — dedi.* (Murod, 1994, s. 110)

“Oturun, kimildamayın, oturun, dedi.”

9. *Ushlamang qo‘limni, ushlamang deyman!* (Murod, 1994, s. 112)

“Tutmayın elimi, tutmayın diyorum!”

10. *O‘lasan! Bekordan-bekor o‘lasan!* (Murod, 1994, s. 159)

“Öleceksin, boşu boşuna öleceksin!”

11. *Esingni yig' uka, esingni yig'!* (Murod, 1994, s. 114)

"Kendine gel, kardeşim, kendine gel!"

Ek Yinelemesi

Bu çeşit yineleme türü, birbirini takip eden tümcelerde yer alan sözcüklere aynı yapım veya çekim eklerinin getirilmesiyle yapılmaktadır. Bu sayede metin ritmik bir akışa sahip olur. Metinde tespit edilen ek yinelemesi örneklerinde ayrılma hâli eki **/+dan/**, isimden isim yapım eki **/+lik/**, emir kipi çekiminde kullanılan 2. teklik şahıs eki **/+(i)ng/**, Özbek Türkçesinde şimdiki zaman eki olan **/-moq+da/**, zarf-fiil eki **/-(i)b/**, duyulan geçmiş zaman ekinin 3. teklik şahıs çekimi olan **/-(i)bdi/** ekleri yinelenmiş, anlatım ritmik bir üslup kazanmıştır.

1. *Qish oladan, yoz moladan, deydilar.* (Murod, 1994, s. 48).

Kışın toprağı yarım yamalak sulamaktan, yazın tapanlamaktan (kaçın), derler.

2. *Oppoq gullik. No'xatsimon donlik.* (Murod, 1994, s. 73).

Bembeyaz çiçekli. Nohuta benzer taneli.

3. *Kelib yurmang, ayolga qarashing, boring.* (Murod, 1994, s. 84)

"Gelmeyin, kadına yardım edin, gidin."

4. *Tong kiprik qoqmoqda. Bobotog' cho'qqilarida osmon oqarib ko'rinmoqda.* (Murod, 1994, s. 104)

"Şafak göz kırpmakta. Babadağ'ın zirvelerinde gökyüzünün ağardığı görünmekte."

5. *Hovli yuzida satillar dumalab yotdi. Bidonlar yumalab yotdi.* (Murod, 1994, s. 106)

"Avlunun ortasında kovalar yatıyordu. Bidonlar yatıyordu."

6. *Ro'moli suvga uchib borib tushibdi.*

Shunda-da bilmabdi.

Bir odam, ay xola, ro'molingiz suvga tushib ketdi, debdi.

Shundagina boshida ro'moli yo'qligini bilibdi.

"Voy, debdi-da, boshini qo'llari bilan yashiribdi. (Murod, 1994, s. 118)

"Eşarbi suya uçuvermiş.

Hâlâ daha fark etmemiş.

Bir adam; hey teyze, eşarbin suya düştü, demiş.

Ancak o zaman başında eşarbinin olmadığını anlamış."

Ah, demiş ve elleriyle başını saklamış."

7. *Men bir gektar dalamga to'rt kilo qo'lansadan-qo'lansa zahar berdim. Achchiqdan-achchiq zahar berdim.* (Murod, 1994, s. 120)

"Ben bir hektarlık tarlama dört kilo kötü mü kötü kokan bir zehir verdim. Acı mı acı zehir verdim."

Bu örnekte yinelemeli kullanılan ayrılma hâli eki **/+dan/** ifadeyi pekiştirici bir işlev üstlenmektedir.

8. *Men tushimda samolyot haydar emishman, masalan. O'zimiz paxta terayotgan dalani aylanib-aylanib haydar emishman. Bolalar menga qo'l silkib-qo'l silkib qo'yar emish. Men qo'l silkimas emishman, masalan. Sababi — qo'llarim rulda emish-da. Bor ovozim bilan ashula aytib-aytib samolyot haydar emishman. Direktor ko'k ko'sak g'o'zapoya o'ynatar emish... Ey, ichburug', senga samolyot haydashni kim qo'yibdi, der emish. Men parvo qilmas emishman, masalan. Direktor endi dag'dag'a qilar emish... Tush samolyotdan, der emish. Men ashula aytib-aytib samolyot hayday berar emishman.* (Murod, 1994, s. 42)

"Mesela rüyamda uçak kullanıyormuşum. Pamuk topladığımız tarlanın etrafında dolaşıyormuşum. Çocuklar bana el sallıyorlarmış. Ama ben el sallamıyormuşum. Sebebi ise ellerimin direksiyonda olmasıymış. Avazım çıktığı kadar şarkı söyleye söyleye uçağı kullanıyormuşum. Direktör elinde köküyle birlikte topraktan çekilmiş bir tutam pamuğu sallıyormuş... Hey kıçı b..klu, senin uçak kullanmana kim izin verdi, der imiş. Ama, ben dikkate almıyormuşum. Müdür tehdit ediyormuş. İn uçaktan, diyormuş. Ben şarkı söyleye söyleye uçağı kullanmaya devam ediyormuşum."

Romanın bu paragrafında rüya tasvirinde kullanılan ek-fiilin duyulan geçmiş zamanının 1. teklik ve 3. teklik şahıs çekimi olan "emish+man" ve "e-mish+Ø" biçimbirimleri yinelemeli olarak kullanılmıştır. Bu kullanım metne ritmik bir üslup kazandırmıştır.

Sonuç

Türkçenin tarihî dönemlerinden itibaren sözlü ve yazılı edebiyatta önemli bir dil aracı olarak kullanılan yinelemeler, çok çeşitli terimlerle karşılanmış ve farklı inceleme yöntemleriyle ortaya konulmuş olsa da temelde, anlatılanların ve yazılanların akılda kalıcılığını artırmak ve ifadeye estetik bir üslup kazandırmak amacıyla kullanılmıştır. Çağdaş Özbek yazar Tog'ay Murod, "Otamdan qolgan dalalar (Babamdan Kalan Tarlalar)" adlı romanında bir üslup özelliği olarak yinelemelere çok fazla yer vermiştir. Romanda sözcüklerin, sözcük öbeklerinin hatta tümcelerinin sürekli belli kurallar çerçevesinde yinelendiği görülmektedir. Özbek halkının Çarlık ve Sovyet döneminde yaşadığı sıkıntılı süreçleri, yaşanmış olayları da tanık göstererek anlatan yazar, yinelemeli anlatım tekniğiyle olayların, durumların, kişilerin akılda kalıcılığını sağlamayı amaçlamıştır. Romanda yer alan yinelemelerden makalenin hacmini aşmaması amacıyla belli başlı olanları üzerinde durulmuştur. Biçimbirimsel yinelemeler açısından ele alınmıştır. Metin, pek çok biçimbirimsel yineleme türünü bünyesinde barındırmaktadır. Romanda özellikle ön yinelemeli ve art yinelemeli kullanımlara sıkça rastlanmakta, ikizleme başlığı altında aynı anlama gelen sözcüklerin tekrarlandığı yinelemeli kullanımlar göze çarpmaktadır. Bu durumda Tog'ay Murod'ın bu romanını yazarken biçimlendirdiği üslupta yinelemelerin önemli bir rol üstlendiğini söylemek mümkündür.

Etik Komite Onayı: Etik kurul onay belgesi gerektirmemektedir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar, çıkar çatışması olmadığını beyan etmiştir.

Finansal Destek: Yazar, bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Ethics Committee Approval: Ethics committee approval is not required.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflicts of interest to declare.

Financial Disclosure: The author declared that this study has received no financial support.

Kaynaklar

- Ağakay, M. A. (1953). Dilbilgisi konuları: İkizlemeler üzerine. *Türk Dili*, 2(16), 189-191.
- Aksan, D. (2006). *Anlambilim: Anlambilim konuları ve Türkçenin anlambilimi*. Engin Yayınevi.
- Akyüz, M. (2023). Değişimsel açıdan "Yar Yüreğin Yar" şiirinin çözümlemesi. *Söylem Filolojisi Dergisi*, 8(2), 572-587.
- Baydemir, H. (2022). Tağay Murad'ın *Atın Kışnediği Akşam* adlı eserinde eski-yeni çatışması. *Comparative Turkish Dialects and Literatures*, 1(1), 11-29.
- Boltayeva, I. (2004). *XX asr O'zbek adabiyoti tarixi*. Toshkent.
- Bo'riyeva, G. (2023). Saida Zunnunova she'riyatida sintaktik takrorlar. *Oriental Renaissance: Innovative, Educational, Natural and Social Sciences*, 3(5), 186-192.
- Hirik, E. (2018). Türkçede tekrarlı yapı sınıfları. *Türkiyat Mecmuası Journal of Turkology*, 28(2), 37-65.
- Hojiev, A. (1965). *Ozbek tilida qo'shma, juft va takroriy sozlar*. Toshkent.
- Kamacı, D. (2014). *Türkçede pekiştirme (anlamsal, sözdizimsel, yazımsal)* (Yüksek lisans tezi). Eskişehir: Osmangazi Üniversitesi.
- Kartallıoğlu, Y. (2002). Bir Özbek yazarı: Tog'ay Murod. *Türk Dünyası Dil ve Edebiyatı Dergisi*, 7(13), 203-205.
- Kasım, B. (2024). *Türkçenin zenginliği: İkilemeler, yinelemeler*. www.academia.edu/115235687/T%C3%BCrk%C3%A7enin_Zenginli%C4%9Fi_%C4%B0kilemeler_Yinelemeler
- Kotan, H. (2022). Değişimsel bağlamda *Dede Korkut Kitabı* Gümbet nüshasında yer alan biçimbirimsel yinelemeler. *Anasay*, 6(20), 19-46.
- Murod, T. (1994). *Otamdan qolgan dalalar*. [www.ziyouz.com/books/uzbek_nasri/tog'ay%20murod.%20otamdan%20qolgan%20dalalar%20\(roman\).pdf](http://www.ziyouz.com/books/uzbek_nasri/tog'ay%20murod.%20otamdan%20qolgan%20dalalar%20(roman).pdf)
- Muslixiddinova, R. (2022). Sadridin Ayniy asarlarida juft so'zler komponentleri ma'no-munosabatiga ko'ra turlari. *Central Asian Research Journal for Interdisciplinary Studies (CARJIS)*, 2(4), 63-68.
- Özkan, B. (2010). Türkiye Türkçesinde 'ikili tekrarlar'ın sözlükbirimsel dizgesel ve metinsel görünümleri. *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 5(4), 564-582.
- Özkan, İ. (2011). Türk atasözlerinde yinelemeler. *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 6(1), 1649-1656.
- Öznlü, Ü. (1997). *Edebiyatta dil kullanımları*. Doruk Yayınları.
- Shirizad, Z., & Kayhan, H. (2016). Ayla Çınaroğlu'nun çocuk şiirlerinde ses bilgisel ve biçimbirimsel yinelemeler. *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 11(15), 301-326.
- Tolkun, S. (2015). Tağay Murad'ın *Ātāmdān Qālgān Dālālār* romanında Sovyet gerçeği ve Sovyet eleştirisi. *International Journal of Humanities and Education*, 1(2), 323-348.
- To'xliyev, B., M. Shamsiyeva & Ziyodova, T. (2006). *O'zbek tili o'qitish metodikasi*. O'zbekiston yozuvchilar uyushmasi adabiyot jamg'armasi nashriyoti.
- Turniyazov, N., & Rahimov, A. (2006). *O'zbek tili (Ma'ruzalar matni)-I*, Qism. Mundarija: Samarqand.
- Lapasov, J. (1995). *Badiiy matn va lisoniy tahlil*. O'qituvchi.

Structured Abstract

Tog'ay Murad, one of the most important writers of contemporary Uzbek literature, contributed to the development of contemporary Uzbek literature with his works in the genre of novels and stories. The author has demonstrated a unique style in all his work: Tog'ay Murod's works contain highly unique uses of linguistic elements. In his novel Otamdan Qolgan Dalalar, Tog'ay Murod employs a poetic style to create a deep impression on the reader about the hardships suffered by the Uzbek people during the Soviet era and to ensure that the events are memorable, he presents the incidents, situations, and people he wants to emphasize with a recursive narrative. The author's novel, written in this style, offers rich material in terms of the morphological analysis of repetitions, which are defined as effective linguistic expression:

Tog'ay Murod employed recursive language not only in this novel but also in his other novels and long stories. However, in this novel, it is observed that this linguistic use reaches its peak. The novel Otamdan Qolgan Dalalar was written between 1986-1991 and published by Shark Neşriyati in 1994. In the work, the author reveals the Uzbeks' fondness for their land, cotton cultivation and the atrocities inflicted by Russian imperialism on Uzbek lands with a realistic perspective. The protagonist of this novel is Dehkankul. In the novel, the struggle for independence by Dehkankul, his father, and his grandfather is presented by the author in a fascinating narrative. The author utilizes a short way of expression in the novel, frequently employing repetitions and using the dialectal features of his homeland. Analyzing the linguistic features of literary texts is important for deciphering the fictional and semantic structure of the text. Phraseology, which analyzes the style used by writers and poets from a linguistic point of view, approaches the text with four criteria: prioritization, parallelism, repetition, and deviation. Repetition, which stands out as an important stylistic feature in all periods of Turkish from the Old Turkic period onwards, is a linguistic use formed by the repetition of sounds, affixes, words, and phrase. In Uzbek Turkish, the term just so'z stands for doubling while takroriy so'z stands for repetition. The repetitions used in the text to add harmony to the narrative and to reinforce the narrative are evaluated under four subheadings in Uzbek Turkish: phonetic, lexical, morphologic, and syntactic. Phraseology, which plays a significant role in the interpretation of literary texts, is a field of linguistics in which literary texts are analyzed under five headings: phonological, morphemic, syntactic, semantic, and textual. Morphemic repetitions, which are the subject of the present study, are examined in various dimensions: Based on how they are employed in subsequent sentences to make the expression of words or phrases at the beginning, middle, or end of the sentence more effective and emphasized, repetitive uses are examined under subheadings such as pre-repetition, post-repetition, cross-repetition, mixed repetition, and gemination. Repetitions, which are referred to as "takroriy so'zlar" in Uzbek Turkish, have been analyzed by taking into account the subheadings of morphemic repetitions, their exemplary uses in the novel have been identified within the text, and the page numbers of these examples are given in brackets, and their translations into Turkey Turkish are presented in quotation mark: In this novel by Tog'ay Murod, the words "dala (field), el-yurt (people), momo (mother)" are emphasized and these concepts, which are frequently mentioned in the novel, are brought to the forefront. The use of these words with first singular and first plural possessive suffixes can be interpreted as an indicator of the author's attachment to these concepts: In the recursive uses in the text, it is observed that the nouns, verbs, and compound verb groups at the end are repeated recursively. In the examples of internal/focal repetition in the middle of iterative uses, it is seen that the phrases "ilk bor, urf-odatlarim, ohista-ohista, kula-kula, soya-salqinda, ish deb, ich-ichimdan, ayolimiz sochlaridan, ayoling" are repeated. It can be stated that the most extensive use of repetition in the work takes place in the category of doubling. Under this category, doubling formed by the repetition of the same words, doubling formed by exclamations, doubling formed by the repetition of words with the same or close meaning, doubling formed by the repetition of antonyms, and intermittent doubling are given with examples from the text. Under the heading of suffix repetition, it is observed that the same construction or inflectional suffix is attached to the words in successive sentences in order for the text to have a rhythmic flow. With the repetition method used in his work, the author aims to ensure the memorability of events, people, and situations and to provide the reader with an aesthetic pleasure while reading the text.